

معرفت رواق

کتابخانه ویژه نمایندگان ابتکاری نو در گسترش خدمات کتابخانه مجلس شورای اسلامی

مهندس مهدی کریمیان* - کیانوش بیاتی**

مقدمه

در آستانه یکصدمین سال تاسیس مجلس در ایران، کتابخانه ویژه نمایندگان، افتتاح و آغاز به کار کرد. این کتابخانه به ابتکار آقای دکتر غلام‌سی حداد عادل ریاست محترم مجلس شورای اسلامی و با پشتیبانی کتابخانه مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳/۱۰/۸۴، افتتاح و فعالیت خود را آغاز نمود. بی‌گمان امر خطیر و حساس قانونگذاری و نظارت بر اجرای قوانین که مهمترین وظیفه نمایندگان مجلس شورای اسلامی است، اقتضا می‌کند تا نمایندگان مجلس به کتابها و منابع و مآخذ لازم برای ایفای این وظیفه دسترسی داشته باشند. نمایندگان مجلس در انجام وظایف خود و در مواجهه و برخورد با مسائل پیچیده و چندوجهی در حوزه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و ... و بررسی کارشناسی طرح‌ها و لوایح ناگزیر به مطالعه و اطلاع از نظرات تخصصی و کارشناسانه به منظور تدوین قوانین تازه هستند. بنا به همین ضرورت کتابخانه مجلس از دیرباز و همزمان با تشکیل مجلس تاسیس شده است. اگرچه از افتتاح رسمی کتابخانه ویژه نمایندگان یک سال می‌گذرد، اما اندیشه ایجاد چنین کتابخانه‌ای در کنار نهاد قانونگذاری و در فاصله بسیار نزدیک به صحن مجلس و کمیسیون‌های تخصصی آن، سابقه‌ای چند ساله دارد که نهایتاً با نظر مثبت ریاست محترم مجلس شورای اسلامی به اجرا درآمد.

تخصصی، موجب گردیده تا نمایندگان مجلس در کمترین زمان به کتابخانه مراجعه و از منابع و خدمات آن بهره‌مند گردند. خدمات اصلی این کتابخانه پشتیبانی اطلاعاتی از نمایندگان مجلس در زمینه قانونگذاری و افزایش توان دسترسی آنان به اطلاعات و مطالب مورد درخواست آنان است. بر این اساس کتابخانه ویژه نمایندگان با هدف تسریع و ارتقاء خدمات اطلاع‌رسانی کتابخانه مجلس به نمایندگان تاسیس شده است. در واقع، این کتابخانه عهده‌دار ارائه خدمات اطلاع‌رسانی، جستجوی فوری اطلاعات و پاسخگویی سریع به نمایندگان مجلس است. در عین حال، آشنایی و دسترسی آنان به مجموعه بزرگ کتابخانه مجلس شورای اسلامی را نیز تسهیل کرده و آسانتر ساخته است. از این منظر، کتابخانه ویژه نمایندگان به منزله پل و پیوند ارتباطی میان نمایندگان و مجموعه منابع و خدمات کتابخانه مجلس - که پشتیبانی از روند قانونگذاری را در سرلوحه کار خود دارد - عمل می‌کند.

هر چند، بنا بر آنچه در اساسنامه کتابخانه مجلس شورای اسلامی آمده، خدمت‌رسانی به نمایندگان مجلس پیوسته در الویت نخست قرار داشته است و نمایندگان مجلس نیز از مراجعان دائمی کتابخانه مجلس بوده و همواره از همکاری و خدمات این کتابخانه بهره‌مند بوده‌اند، اما ایجاد کتابخانه ویژه نمایندگان را باید سرفصلی نو و اقدامی مبتکرانه در زمینه گسترش خدمت‌رسانی کتابخانه مجلس به نمایندگان و یاری آنان در حوزه خطیر قانونگذاری و نظارت بر اجرای قانون و به طور کلی افزایش توان دسترسی مجلس به اطلاعات به‌شمار آورد. ضرورت برخورد

تخصصی و کارشناسی با مسائل پیش روی مجلس، اطلاع از تحولات داخلی و بین‌المللی، تاثیرگذار در زمینه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و لزوم اطلاع‌یابی و پاسخگویی سریع به نمایندگان، اقتضا می‌کرد تا چنین کتابخانه‌ای به منظور تامین فوری اطلاعات مورد نیاز که از ضروریات اولیه کار نمایندگان در وضع و اصلاح و نظارت بر اجرای قوانین است ایجاد گردد. در اکثر کشورها مسئولیت جمع‌آوری و ارائه اطلاعات به نمایندگان را کتابخانه‌ها به عهده دارند و از آنجا که از ضرورت انجام وظیفه خطیر و حساس نمایندگی اشراف به مسائل و اطلاع از امور داخلی و خارجی است، لذا نمایندگان مجلس، مستمراً نیازمند دسترسی به اطلاعات جدید داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی هستند و از این منظر نباید از نقش موثر اطلاعات در این راستا غافل بود. تاسیس کتابخانه مجلس نیز که از جمله اولین اقدامات مجلس بوده و در اوائل مجلس دوره دوم صورت گرفته است، حاکی از همین ضرورت بوده است و بیانگر توجه ویژه نمایندگان به اهمیت استفاده از منابع اطلاعاتی در انجام امر قانونگذاری و ایفای رسالت نمایندگی است.

منابع و تجهیزات

اقدامات اولیه به منظور راه‌اندازی این کتابخانه، با تلاش هماهنگ کلیه مسئولان و کارشناسان، از چند ماه پیش از افتتاح رسمی آن توسط ریاست محترم مجلس شورای اسلامی و طبعاً با تهیه اقلام اداری و تجهیزات مورد نیاز خدمت‌رسانی اطلاعاتی آغاز گردید. قفسه‌های کتاب، میزهای مطالعه و کار، رایانه‌ها و چاپگرها، از اولین اقلام و وسایلی بود که

* معاون فنی کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی

** کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی و کتابدار ویژه نمایندگان

برای شروع به کار کتابخانه تهیه شد. همزمان کتابخانه اقدام به جمع‌آوری منابع چاپی مرتبط و مورد نیاز قانونگذاری در حوزه‌های حقوق، قوانین، و منابع مرجع مورد نیاز اعم از فرهنگهای عمومی، راهنماها، فرهنگ‌های جغرافیایی و سیاسی، سرگذشتنامه‌های فردی و جمعی و نظایر آن نمود. در انتخاب منابع اساسی کتابخانه، با ارسال فرم ویژه برای نمایندگان مجلس و سپس جمع‌آوری نظرات آنها، از آنان نظرخواهی به عمل آمد. در حال حاضر بیش از ۲۰۰۰ جلد کتاب در حوزه‌های موضوعی فوق تهیه و در دسترس نمایندگان قرار گرفته است. علاوه بر این کتابخانه با جمع‌آوری گزارشات آماری و عملکردی کلیه وزارتخانه‌ها، امکان دسترسی نمایندگان به گزارشات دولتی را نیز فراهم آورده است. این منابع مورد مراجعه نمایندگان قرار دارد و بخشی از نیازهای اطلاعاتی نمایندگان از همین طریق تأمین می‌گردد. در کنار منابع چاپی موجود، بخش دیگری از درخواست‌های اطلاعاتی نمایندگان از طریق منابع الکترونیکی همچون لوح‌های فشرده موضوعی، پایگاه منابع چاپی کتابخانه مجلس، پایگاه مقالات فارسی (نمایه) و ... برآورده می‌گردد. پایگاه نمایه در بردارنده مقالات تمام متن مجلات و نشریات علمی و فرهنگی داخل کشور است. علاوه بر این‌ها، به مدد اینترنت و جستجو در وبسایتهای مختلف داخلی و خارجی، امکان بازیابی و تحویل آخرین اطلاعات موجود به نمایندگان میسر گردیده است. فهرستی از سایت‌های پرمراجعه اصلی - و کمکی - مورد نیاز نمایندگان، نظیر نشانی اینترنتی سایت رهبری، شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام، صدا و سیما ...؛ نشانی اینترنتی سایت مرکز پژوهش‌های مجلس، کتابخانه مجلس، شبکه خبرگان، خانه ملت و ...؛ نشانی اینترنتی سایت ریاست جمهوری با زیرمجموعه‌های آن شامل: ریاست جمهوری، سخنگوی دولت، مرکز آمار ایران، سازمان انرژی اتمی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، مرکز بررسی‌های استراتژیک، مرکز تحقیقات استراتژیک، فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی، فرهنگستان

علوم پزشکی و ...؛ نشانی اینترنتی سایت قوه قضاییه با زیرمجموعه‌های آن شامل: دادستانی کل کشور، روابط عمومی قوه قضاییه، روزنامه رسمی کشور، امور بین‌الملل و ...؛ نشانی اینترنتی سایت‌های کلیه وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها و مراکز وابسته به آن‌ها در تهران و در استان‌ها؛ نشانی اینترنتی سایت‌های دانشگاه‌های ایران، سایت‌های روزنامه‌ها و خبرگزاری‌های داخلی و ... فراهم آمده و مورد استفاده دائم و یا موردی نمایندگان قرار می‌گیرد.

استقبال نمایندگان

میزان مراجعه نمایندگان به کتابخانه ویژه نمایندگان، از ابتدای تاسیس کتابخانه تاکنون، نشانگر استقبال و توجه روزافزون نمایندگان به این کتابخانه از یک سو، و از سوی دیگر بیانگر ضرورت ایجاد چنین کتابخانه‌ای با ویژگیهای یاد شده است. در حال حاضر، مجلس شورای اسلامی متشکل از ۲۹۰ نماینده است. تعداد و آمار میزان مراجعه و درخواست‌های اطلاعاتی نمایندگان در سال جاری (۱۳۸۵)، همزمان با اطلاع آنان از تدارک چنین خدماتی - که حداقل طی دو نامه از سوی کتابخانه مجلس به اطلاع نمایندگان رسید - باعث شد تا در هر فصل شاهد افزایش میزان مراجعات به کتابخانه ویژه نمایندگان باشیم. کتابخانه ویژه

تأمین آمارها و گزارشات، مطالب و اطلاعات مورد نیاز فوری نمایندگان، به سرعت و به فوریت اقدام کرده و تا حد مطلوب در این زمینه موفق بوده است. در یک نگاه کلی می‌توان این کتابخانه و خدمات آن را به یک مرجع فوری/دم‌دستی (quick reference) تشبیه کرد که به سهولت در دسترس مراجعان قرار دارد. سرعت عمل کتابخانه ویژه نمایندگان در پاسخگویی بی‌واسطه، بی‌تشریفات و ارائه اطلاعات بی‌طرفانه به درخواست‌های اطلاعاتی نمایندگان و برخورداری دائم این کتابخانه از همکاری مسئولان مجموعه کارشناسان کتابخانه مجلس و نیز پشتیبانی و نظارت جدی مسئولان بر این امر، از جمله عوامل این موفقیت بوده است.^۱

به طور کلی، نمایندگان مجلس، اطلاعات مورد درخواست را در زمینه ایراد نطق‌های پیش از دستور، تذکرات، سؤال از وزیر و ...؛ وضع و اصلاح قوانین؛ لوایح و طرح‌ها و موضوعات مورد بحث در صحن علنی مجلس و موضوعات مطرح در کمیسیون‌های تخصصی، مسائل

مربوط به حوزه انتخابیه، سخنرانی‌ها و مصاحبه با رسانه‌ها، انجام ماموریت‌های داخل و خارج از کشور و نیز حوزه تخصصی و زمینه تحصیلی خود مورد استفاده قرار می‌دهند. با توجه به ضیق وقت و برنامه‌های کاری فشرده که اغلب نمایندگان با آن مواجه‌اند، کتابدار می‌بایست در فرصت کم و ضمن مصاحبه‌ای کوتاه از دل توضیحات غالباً مختصر نمایندگان، به سؤال مشخص و دقیق مورد نظر آنها پی برده و به

نمایندگان در سال جاری (۱۳۸۵) به تعداد ۳۱۶ مراجعه و درخواست اطلاعاتی از سوی نمایندگان مجلس پاسخ گفته است. به عبارت دقیق‌تر، در سه ماهه اول، دوم، سوم و چهارم امسال به ترتیب ۵۳، ۶۲، ۸۱، ۱۲۰ مراجعه و درخواست اطلاعات از سوی نمایندگان مجلس به کتابخانه ویژه نمایندگان صورت گرفته است. بخشی از این استقبال به این دلیل بوده است که این کتابخانه، به ویژه در

سرعت اطلاعات مرتبط و مورد نیاز آنان را از میان انبوه منابع چاپی و الکترونیکی موجود در محل، در شبکه اینترنت و یا در کتابخانه مجلس فراهم نماید. اگرچه، به اکثر نیازهای اطلاعاتی نمایندگان - در زمانی کوتاه و اغلب قابل قبول - از طریق مراجعه به اینترنت و پایگاه مقالات و یا از طریق مراجعه به کتابها و منابع مرجع چاپی و غیرچاپی موجود در کتابخانه پاسخ داده می‌شود، اما در مواردی نیز یافتن اطلاعات مورد نیاز فقط از راه مشورت با کارشناسان بخش‌های مختلف و همکاری پرسرعت و هماهنگ همه آنان و استفاده از منابع غنی کتابخانه مجلس امکان‌پذیر می‌گردد. جامعه استفاده‌کننده از کتابخانه را نمایندگان مجلس شورای اسلامی در دوره حاضر و نمایندگان ادوار قبل، معاونین حقوقی و امور مجلس دستگاه‌های اجرایی و کارکنان مجلس تشکیل می‌دهند؛ هر چند، کتابخانه بر مبنای الویت، ابتدا به نمایندگان مجلس و در صورت امکان به اعضای دیگر خدمات ارائه می‌نماید.

الزامات و ضرورت‌ها

با توجه به نظر و بازخوردهای مثبت نمایندگان و هدف کلی کتابخانه مبنی بر افزایش توان دسترسی نمایندگان مجلس به اطلاعات، برنامه‌ها و اهداف زیر در سرلوحه فعالیت‌های آتی کتابخانه ویژه نمایندگان قرار خواهد داشت:

۱. مدیریت بهتر درخواست‌ها و تقاضاهای اطلاعاتی نمایندگان؛
۲. ایجاد هماهنگی بیشتر میان کتابخانه ویژه نمایندگان و بخش‌های مختلف کتابخانه مجلس؛ ۳. شناسایی نیازهای اطلاعاتی نمایندگان از طریق انجام پژوهش‌های نیازسنجی یا توزیع پرسشنامه؛
۴. ایجاد دسترسی به اینترنت پرسرعت و استفاده

گسترده‌تر از شبکه جهانی اینترنت و اینترنت (شبکه داخلی مجلس)؛

۵. ایجاد پایگاهی از سایت‌های اصلی و کمکی داخلی/خارجی مورد نیاز قانونگذار جهت دسترسی نمایندگان به صورت به هنگام (online)؛

۶. شناسایی پایگاه‌های اطلاعاتی موسسات مطالعاتی و تحقیقاتی مرتبط در داخل و خارج؛

۷. استفاده از پایگاه تمام متن مشروح مذاکرات مجلس؛

۸. شناسایی و استفاده از منابع و مأخذ کتابخانه‌های دیجیتال داخلی و خارجی؛

۹. تصویب نهایی آیین‌نامه استفاده از کتابخانه؛

۱۰. تدوین و تصویب آیین‌نامه خط‌مشی مجموعه‌سازی؛

۱۱. راه‌اندازی مجدد خدمات بریده‌جراید و ایجاد پایگاهی از بریده‌های جراید با امکان جستجو؛

۱۲. تهیه بروشورهایی برای نمایندگان و ارائه راهنمایی‌های عمومی درباره استفاده از خدمات کتابخانه ویژه نمایندگان و نیز کتابخانه مجلس؛

نیاز نمایندگان مجلس جهت دسترسی آزاد به اطلاعات

دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی به طرق گوناگون، مسأله‌ای است که ذهن مسئولان را به خود مشغول ساخته است. یکی از مهمترین موانع دسترسی به اطلاعات، فقدان بودجه لازم برای این امر است. این بودجه نه تنها شامل بودجه خرید منابع مرتبط و تجهیزات لازم است، بلکه فقدان آن سازماندهی منابع موجود و مورد نیاز نمایندگان را نیز با اختلال جدی مواجه کرده است. به عنوان مثال، پایگاه مشروح مذاکرات کلیه ادوار مجالس مشروطه و حتی ادوار مجالس بعد از انقلاب اسلامی با صرفه‌جویی در هزینه‌های جاری و به همت همه مسئولان کتابخانه مجلس اکنون به صورت

OCR در دسترس است. اما این پایگاه هنوز فاقد نمایه استاندارد (index) است و تا زمانی که نظام جستجوی پیشرفته و کامل فراهم نشود، یقیناً در جستجوی متن با ریزش کاذب اطلاعات مواجه خواهیم بود. گو اینکه حجم بالای اطلاعات موصوف که بالغ بر ۱۵۰،۰۰۰ رکورد است و همچنین دشواری انجام چنین کار عظیمی نیاز به بودجه کافی دارد. لذا با عنایت به ضرورت انجام این پروژه ملی بر آن شدیم که انشاءالله در صورت تامین اعتبار لازم در سال ۱۳۸۶، حداقل پایگاه مشروح مذاکرات شش دوره مجلس شورای اسلامی را پس از آماده‌سازی در اختیار نمایندگان محترم و سایر محققین و پژوهندگان قرار دهیم.

سخن پایانی

از معیارهای توسعه پارلمانی، اثرگذاری و بهره‌وری موسسات پارلمانی از جمله کتابخانه‌های مجالس است. بدیهی است که کتابخانه ویژه نمایندگان می‌بایستی همگام با پارلمان رشد یابد. تسریع در امر خدمت‌رسانی به اعضای پارلمان، سازماندهی و برآوردن نیازهای منطقی آنان در امر قانونگذاری، علاوه بر منابع مالی، با توانمندی و خلاقیت در مدیریت اطلاع‌رسانی امکان‌پذیر می‌گردد. هر چه احساس نیاز به خدمات در میان نمایندگان بیشتر باشد، به همان نسبت مسئولیت‌ها و فعالیت‌های کتابخانه ویژه نمایندگان جامع‌تر، کامل‌تر و همه‌جانبه‌تر خواهد بود تا با تاکید بر یافته‌ها و تسریع در اطلاع‌رسانی به هنگام و موثر، چشم‌انداز روشنی برای نمایندگان محترم در امر قانونگذاری فراهم شود. به امید آن روز.

پاورقی:

۱. یادآور می‌گردد این کتابخانه از بدو تاسیس تا کنون از همکاری صمیمانه ریاست محترم سازمان اداری جناب آقای مهندس مظفر؛ مدیر محترم اداره کل فرهنگی و روابط عمومی جناب آقای دکتر جمشیدیان؛ مدیر محترم اداره طرح، برنامه و آموزش و فناوری جناب آقای علوی و دیگر همکاران در محل پایگاه اطلاع‌رسانی نمایندگان: آقایان حسن رستم‌پور و حمیدرضا جعفریان و ... برخوردار بوده و از کمک‌های موثر آنان بهره‌مند شده است.